

SAAREMAA ÜHISGÜMNAASIUM

REET KOPPEL

12.A KLASS

JÜRI TUULIKU ISIKUSTIIL TEOSES „KÜLATRAAGIK“

JUHENDAJA: RITA ILVES

SISSEJUHATUS

Kirjanik Jüri Tuulik on tuntud oma Abruka-teemalise loomingu poolest. Seda iseloomustab eelkõige sõnakoomika ning ka situatsiooni- ja karakterikoomika, mille loomiseks on autor kasutanud omanäolist keelt. Uurimistöö autor valis isikupärase stiili teema, sest tahtis tuua selle kohta häid näiteid, kusjuures on oluline, et töö on subjektiivses võtmes kirjutatud. Autor leidis, et Jüri Tuulik on isikupärane Saaremaa kirjanik, kes on kirjutanud vahva raamatu „Külatraagik“.

Käesoleva uurimistöö põhieesmärk on uurida Jüri Tuuliku keelekasutust jutustuses „Külatraagik“ ning anda hinnang autori isikustiilile. Selleks valiti teosest silmapaistvamad keelendid, mis töötati läbi ning jaotati seejärel kategooriatesse.

Uurimistöö on jaotatud viide ossa. Nendest esimene annab ülevaate stiili olemusest üldiselt. Teises peatükis on toodud kokkuvõtte Jüri Tuuliku teosest „Külatraagik“. Kolmandas vaadeldakse uurimistöö autori poolt välja valitud kõnekujundeid liikide kaupa, milleks on epiteedid, metafoorid, võrdlused, personifikatsioonid ehk isikustamised ja onomatopoeetilised sõnad. Neljas peatükk käsitleb uurimistöö autori poolt välja valitud saare murde sõnu. Viendas peatükis uuritakse Jüri Tuuliku omapärase keelekasutuse mõju tekstile. Alapeatükkides uuritakse pealkirja tõlgendamist, keelelist huumorit, traagikat, ajastuhõngu, koera koerana või koera inimesena ning isikunimesid teoses.

SISUKORD

1. STIIL.....	3
2. JÜRI TUULIKU JUTUSTUS „KÜLATRAAGIK“	4
3. KÕNEKUJUNDID TEOSES	5
3.1. Epiteedid.....	5
3.2. Metafoorid.....	6
3.3. Võrdlused	7
3.4. Personifikatsioonid ehk isikustamised.....	9
3.5. Onomatopoeetilised sõnad	10
4. SAARE MURDE SÕNAD	10
5. JÜRI TUULIKU KEELEKASUTUSE MÕJU TEKSTILE	11
5.1. Pealkirja tõlgendamine.....	11
5.2. Keeleline huumor	12
5.3. Traagika teoses	13
5.4. Ajastuhõng teoses	13
5.5. Nässu koerana ja inimesena	14
5.6. Isikunimed teoses	15
KOKKUVÕTE	16
SUMMARY	16
KASUTATUD ALLIKAD	17

1. STIIL

Stiil kui nähtus algab teadlikult hälbivast keelekasutusest, väljenduse silmatorkavusest tavapärasel taustal. (Merilai, Saro, Annus, 2007) Stiil on suhtlussituatsioonile ja -eesmärgile vastav keelekasutusviis. (Erelt, Erelt, Ross, 2007) Stiilivahendid keele eri tasanditel on sõnavaralised ehk leksikaalsed, lauselised ehk süntaktilised ning foneetilised ehk heakõlavahendid (ÕKS 2006: 214). Stiil moodustub mitmetest keelelistest vahenditest: fraasi pikkusest, lauseehituse võtetest, sõnastuse ladususest, täpsusest, sõnavara rikkalikkusest, mõistete ja terminite õigest kasutusest, eri stiilide ning suulise ja kirjaliku keelekasutuse vahel vahet tegemisest (Lepajõe 2009: 60) ning ka individuaalstiilist.

Stiilist räägitakse osutavana: räägitakse heast ja halvast stiilist (Lepajõe 2006: 146). Heaks stiiliks peetakse seda, kui tekst on selge, täpne, tabav, puhas, loomulik, konkreetne, hästi kõlav (ÕKS 2006: 214), tihe, ökonoomne ja elav (Hennoste 1995: 41). Täpsus tähendab mõtte adekvaatset edasi andmist; konkreetsus ja ökonoomsus seda, et tekst ei ole üldsõnaline; loomulikkus seda, et ei kasutata peenutsemist ega labasusi; puhtus seda, et ei segataks eri stiile. (ÕKS 2006: 214) Halva stiili kasutamisel tekib tekstis stiilimõra, mille all peetakse silmas seda, kui tekst ei ole koostatud vastavalt tekstiliigi ja olukorra stiilnormidele, näiteks kui kirjakeelses tekstis kasutatakse kõnekeelseid sõnu ja väljendeid (Kern, Vöik 2014: 38–39). (Vokksepp, 2016)

Isikustiil ehk individuaalstiil tähendab, et iga inimene kirjutab pisut teistmoodi kui teine (Ehala 2002: 199). Individuaalstiil sõltub nii autori elu- ja kunstikäsitlusest kui ka temperamendist, kuid siingi kehtivad heale stiilile esitatavad üldnõuded (Hennoste 1996: 43), sest eri tekstid aktsepteerivad vaid teatud määral isiklikku vabadust (Saukkonen 1984: 10). Isikustiil nõuab siiski sõnastuse täpsust ja tabavust, väljenduse selgust, konkreetsust, järjekindlust, lühidust, monotoonsuse puudumist, heakõla, teksti ülesehituse loogilisust ja terviklikkust (Hennoste 1996: 44). (Vokksepp, 2016)

2. JÜRI TUULIKU JUTUSTUS „KÜLATRAAGIK“

„Külatraagik“ on lugu, mille tegevus toimub Abruca saarel Nõukogude Eesti ajal. Teose peategelaseks on koer Nässu, kes elab oma omanikuga ja tema naisega, keda koer ise nimetab Vanaks ja Abikaasaks. Vana on kalur, mistõttu käib Nässu temaga tihti mere ääres, kus on neil palju tuttavaid kalamehi ja koeri. Vanal on kaks tütar, kes elavad Kingissepas ja Tallinnas. Nemad nimetas Nässu Tütar-Üheks ja Tütar-Kaheks. Nässu ning ta peremehe vahel on suur vastastikune hoolimine, mille pärast ei lahku Nässu iial Vana kõrvalt, isegi siis, kui too poe ette liiga kauaks oma viinaviga rahuldama on jäänud. Abruca kal tunnevad kõik kõiki ning saart ümbritseval merel kalal käimine on saare elanikele oluline sissetulekuallikas.

Teose teeb eriliseks selle vorm. Nimelt on kogu lugu jutustatud läbi koer Nässu silmade ja sellepärast on raamatut palju huvitavam käsitleda.

Nässut on võimalik vaadelda kahest erinevast küljest: Nässu kui koer ja Nässu kui inimene. Nässu on äärmiselt koeralik ning autor ei ole sugugi püüdnud seda varjata, paisates teksti ulgumisi ja koeralikke mõttekäike, mis tunduvad inimmõistusele kohati lausa kentsakad. Nässu ei ole aga tavaline koer, vaid ta võib olla ka väga inimesesarnane. Eelkõige reedavad seda tema tujumuutused. Ta võib rõõmustada ja teisel hetkel hoopis solvuda nagu inimesedki. Mõneti võib Nässut võrrelda isegi inimlapsega, kes vajab hoolitsust ja armastust, sest koerad ei saa samamoodi omapäi hakkama.

Lugu on raamatu „Külatraagik“ nimiteos, mis kuulub J. Tuuliku „Abruca lugude“ hulka. Peaaegu kõik tema teosed on kirjutatud Abruca ja olulisel määral ka Abruca inimestest, kuigi konkreetseid prototüüpe kirjanik ise eitab. Eriti „Külatraagik“, mis koondab kolm pikemat jutustust („Meretagune asi“, „Külatraagik“ ja „Kojusõit“) on silmapaistvaks saavutuseks kogu eesti proosas. Kriitika on alla kriipsutanud J. Tuuliku külajuttude omanäolisust ja lopsakat huumorit. Kirjanik on „Külatraagikuga“ tulnud Juhan Smuuli nimelise kirjanduse aastapreemia laureaadiks. (Kalda, 1991)

Jüri Tuulik on öelnud: „Abruca lugusid“ pole ma Abruca loodusest ja inimeste pealt maha kirjutanud, ma pole kopeerinud sündmusi ega pildistanud konkreetseid inimesi. Need lood pole ei fotograafia või anatoomia. Ei saa küsida: kas Abruca lood vastavad tõele? Kuna olen oma aja

laps, siis on koht ja aeg ehk kõige tõepärasemad, ülejäänud on autori vaba mõtte vili. Loomingu süünd on salapärase, kõike ei oska autorgi ära seletada.“ (Tuulik, 2013) (Remm, 2014)

3. KÕNEKUJUNDID TEOSSES

Uurimistöö koostaja poolt J. Tuuliku teosest välja valitud kõnekujundid on jagatud viide rühma: epiteedid, metafoorid, võrdlused, personifikatsioonid ehk isikustamised ja onomatopoeetilised sõnad. Igasse rühma kuulus vastavalt 14, 11, 16, 20 ja 5 sõna, sõnapaari või väljendit.

3.1. Epiteedid

Epiteet on täiend, mis rõhutab mõnd põhisõnale iseloomulikku omadust või annab sellele poeetilise varjundi. Valitud epiteedid jagati omakorda alagruppideks. Kõige rohkem leidub loodust kirjeldavaid sõnu. Suuruselt võrdväärse rühma moodustavad inimest puudutavad sõnapaarid. Samuti võib kohata loomadega seonduvaid sõnu.

Loodusvaldkonda paigutati sellised sõnad nagu eidem (...loodusvärk oleks miskitpoolest eidemaks läinud), kuri ja pehmelt hall (Taevas pole küll eriti kuri, üleni pehmelt hall nagu suure halli kassi suur hall käpp), kuukülm (Lompsisin kuukülma vett suhu), soolane (Lõpuks lööb soolane veehari juba läbi pilvede...) ja sile (Kadakate peale pole mõtet haukuda, sellest nad siledamaks ei lähe). Kui kuri, pehmelt hall ja soolane tekstis pigem toetavad põhisõna, siis eidem, kuukülm ja siledam püüavad rohkem pilku kui põhisõna. Värvikust on lisatud sõnaga siledam, mis on kadaka antonüümne omadus, ning sõnaga kuukülm, mis muudab teksti maagilisemaks. Kui kuri, pehmelt hall ja soolane teevad lause mõtte süngemaks, siis eidem mõjub sõnastuses koomiliselt.

Inimese kehaosade vms kirjeldamiseks on kasutatud järgmisi sõnu: elus (...kas Vana nahk õhkub elusat soojust), neljakandiline (...kõrvad on tal igatahes suured ja neljakandilised...), vokaalne (...minu vokaalne aparatuur...), hõredaks kulunud (silmad maailma vaatamisest juba hõredaks kulunud) ja austamist vääriv (...austamist vääriv reuma...). Nende sõnade roll esineb eelkõige kehaosadele või keha funktsioonidele uute põnevate tunnuste andmises või

olemasolevate tunnuste rõhutamises. Kui *neljakandiline* on kõrvade kohta pigem naeruväärstav tunnus, siis *austamist vääriv*, mis täiendab lauses põhisõna *reuma*, on küll koomiline, kuid vaoshoitum lisandsõnapaar. *Elus* ja *hõredaks kulunud* on kehaosade kirjeldamiseks omapärased epiteedid, mis annavad põhisõnadele justkui poeetilisema tähenduse. *Vokaalne* aparatuur tähendab kontekstipõhiselt häälepaelu, mis näitab, et inimese anatoomiale on lähenetud läbi tehnikaterminite.

Loomade kirjelduseks on sõnad *hatakil* (*Täna viiks tuulepagi igasuguse peakatte lendu nagu hatakil varese*) ja *tugevakondine jõrm* (*...tugevakondine jõrm koeratolgus...*). Nii *hatakil* kui ka *jõrm* annavad lausele ebameeldiva varjundi, ent kumbki ei ole keeles eriti tuntud sõna, kusjuures mõlemad neist on murdesõnad. Isegi kui sõnade tähendust ei tea, on nende kõla juba jäme ning negatiivne.

Ülejäänud sõnad, mida eelneva jaotuse alusel rühmadesse paigutada ei saanud, on *nukker* (*...säärikute nukral kriuksumisel...*) ja *plass* (*...sõit tegi mu olemise vastikult plassiks.*). *Nukker* on sõna, mida on kasutatud hääle iseloomustamiseks ning millel on lausestuses suur roll. *Nukker* lisab lausesse kurvatoonilisust ja nostalgilist hõngu. *Plassi* sünonüüm on *vilets*, mis on negatiivse tähendusega sõna. Tegu on silmapaistva argisõnaga, mis on J. Tuuliku Abruuka-teemalisele loomingule omane.

Antud epiteedid on suuremal või vähemal määral negatiivse alatooniga, kuid paljud neist on tavapärasest kontekstist erinevad ning seetõttu naljakad. Kuna tegevus toimub Abruuka saarel, siis on merd ja saareelu kirjeldavatel sõnadel teoses suur osa.

3.2. Metafoorid

Metafoor on kõnekujund, mille käigus kantakse ühe nähtuse või objekti omadused või tunnused sarnasuse alusel üle teisele. Valitud metafoorid jagunesid gruppidesse nii, et suurem osa on loodusega seonduvad kõnekujundid. Moodustus ka väiksem grupp sõnu, mis seonduvad kehaosadega.

Kui valitud metafoore laiemalt vaadelda, moodustavad suure osa neist loodust puudutavad kõnekujundid. Sellised on näiteks *luksuma* (*Taevas kiskus ennast kõrgeks, päike luksus lompides...*), *kassi käpp* (*Taevas pole küll eriti kuri, üleni pehmelt hall nagu suure halli kassi suur*

hall käpp. Aga usu sa kassi käppa!), stratosfäär (Lõpuks lööb soolane veehari juba läbi pilvede ning mehed tarivad võrkusid stratosfääris), loodusvärk (...loodusvärk oleks miskitpoolest eidemaks läinud) ja valgehakatus (Valgehakatus luusib akna taga...). Luksuma, kassi käpp ja stratosfäär on tekstis tabavad võrdlused, ent valgehakatus ja loodusvärki on kasutatud sünonüümidega sõnakorduste vältimiseks.

Väike osa leitud metafooridest on ka kehaosi puudutavad kõnekujundid nagu näiteks hõredaks kulunud (...silmad maailma vaatamisest juba hõredaks kulunud...) ja silmist sädemeid lööma (...mul lõi silmist sädemeid nagu välgumihklist). Hõredaks kulunud võimendab lause sisulist poolt üle, samas on nii eelnev väljend kui ka silmist sädemeid lööma piltlikud kõnekujundid.

Järgnevad metafoorid ei jaotunud eelnevatesse gruppidesse: maatõugu lehmade värv (...kaaned olid eesti maatõugu lehmadega ühte värvi), käeulatus (Kliiniline surm oli käeulatuses), väikesed poisid (Nüüd võiks taevast pussnuge või väikesi poisse alla sadada) ja delikatessid (Kui sa oma kino ei jäta, võtan kätte ja kusen su delikatesside peale). Väikesed poisid on tekstis vastandamiseks ja lausa humoorikas kontekstis, ent käeulatus ja maatõugu lehmade värvi roll on rikastada teksti võrdluse või sünonüümiga.

Toodud näidete põhjal võib järeldada, et metafooridena võivad esineda ka kõige tavapärasemad nimisõnad, mis omavad erinevates kontekstides isesuguseid tähendusi. Esindatud metafoorid muudavad teose kindlasti värvikamaks ja võib väita, et autor on omapäraste tuletuste poolest äärmiselt hea naljasoonega.

3.3. Võrdlused

Võrdlus on kõnekujund, mille puhul kõrvutatakse objekte ühise tunnuse alusel. Valitud võrdlused jaotati gruppidesse nii, et suurem osa olid inimese hääliitsusi ja kehaosi puudutavad võrdlused. Veel moodustusid grupid koera ja tema kehaosadega, värvustega ning mereteemaga seonduvatest võrdlustest.

Inimese hääliitsusi ja kehaosi puudutavasse rühma paigutati järgnevad võrdlused: suured ja neljakandilised nagu kirjaümbrikud (...kõrvad on tal igatahes suured ja neljakandilised nagu kirjaümbrikud...), lapiline nagu üks vulkaaniline kontinent maakaardil (Abikaasa nagu läks lapiliseks, meenutades üht vulkaanilist kontinenti maakaardil), oigama nagu põleks kustutamata

lubi kõhus (...oigab nagu põleks tal kustutamata lubi kõhus...), rõgisema ja ragisema nagu tuulamismasin (...poiss rõgiseb ja ragiseb hullusti nagu tuulamismasin) ja lubi nagu peldiku sein (Ja näost on Aulis lubi nagu peldiku sein). Lubi nagu peldikusein, suured ja neljakandilised nagu kirjaümbrikud ja lapiline nagu üks vulkaaniline kontinent maakaardil on võrdlused, mis annavad parema ettekujutuse sellest, missugune inimene tegelikult antud hetkel välja näeb. Need on negatiivse varjundiga ja väga teravad ütlused. *Oigama nagu põleks kustutamata lubi kõhus* ja *rõgisema ja ragisema nagu tuulamismasin* kirjeldavad, missuguse tooniga inimene häält teeb.

Raamatu sisule viidates on välja toodud palju koeralikke võrdlusi nagu näiteks jagama kui lamba või vasika kontisid (...jagab nõnda masinaid kui mina lamba või vasika kontisid...), silmist sädemeid lööma nagu valgumihklist (...mul löi silmist sädemeid nagu valgumihklist...), kolisema nagu pesumasin (...pärast kõht koliseb nagu pesumasin...) ja ...kui okastraati kõrist läbi vedama (...nii kui okastraati vea kõrist läbi...). Kui *silmist sädemeid lööma*, *kolisema nagu pesumasin* ja *kui okastraati kõrist läbi vedama* käivad otseselt koera kehaosade kohta, siis *jagama kui lamba või vasika kontisid* on kõnekujund, kus võrreldakse inimest, kes masinatega tegeleb, koeraga, kes mõistab lambakondi ning vasikakondi vahet. *Kolisema nagu pesumasin; kui okastraati kõrist läbi vedama* ning *silmist sädemeid lööma* on kõik väljendid, mis ei ole eriti heakskiitva sisuga.

Jutustuses on kõnekujundites kasutatud palju tumedaid värvusi. Sellised on näiteks pehmelt hall nagu suure halli kassi suur hall käpp (Taevas pole küll eriti kuri, üleni pehmelt hall nagu suure halli kassi suur hall käpp. Aga usu sa kassi käppa!), tume kut tuuravars ja lame ja tume nagu lodja põhi (...mõistuse poolest lame ja tume nagu lodja põhi...). Neist võrdlustest enamik on sellised, mis on kasutusel populaarsete väljenditena juhmi inimisiksuse kohta, näiteks *tume kut tuuravars* ja *lame ja tume nagu lodja põhi*. Positiivselt ja soojalt kõlab aga oma kontekstis väljend *pehmelt hall nagu suure halli kassi suur hall käpp*.

Väiksem grupp moodustus mereteemalistest võrdlustest. Neid oli kaks: paadid nagu tursked mustad härjad (...paadid nagu tursked mustad härjad vastu lainet edasi pressivad...) ja puhuma nagu takutuusti (...puhub sind sillalt vette nagu takutuusti). Need mereteemalised võrdlused intensiivistavad lauseosa mõtet.

Eelnevatesse gruppidesse ei jaotunud võrdlused lendu viima nagu hatakil varese (Täna viiks tuulepagi igasuguse peakatte lendu nagu hatakil varese) ja vähem kui kärbsel kakat (Teadmisi on sul vähem kui kärbsel kakat). Mõlemad võrdlused on humoristliku maiguga, ent lausung *vähem kui kärbsel kakat* on ka veidi terava ja solvava tähendusega.

Välja toodud võrdlused illustreerivad värvikalt erinevaid olendeid, omadusi ja situatsioone, andes vaid ühe võrdlusega edasi isiku või nähtuse olemuse. Tänu sellele on iga lõik leheküljel terviklik, nii et ei jää valesid arusaamu sellest, mida autor on tahtnud öelda.

3.4. Personifikatsioonid ehk isikustamised

Personifikatsioon ehk isikustamine on kõnekujund, millega omistatakse inimlikud omadused eluta ja elus loodusele. Valitud personifikatsioonid olid peaaegu kõik samateemalised, nii et moodustus suurem grupp loodusnähtuste ning väiksem grupp esemete isikustamisi.

Loodusega seotud personifikatsioonid on järgmised: valgehakatus luusib (*Valgehakatus luusib akna taga...*), kaste kukkus (*...kukkus kaste puudelt...*), taevas kiskus ja päike luksus (*Taevas kiskus ennast kõrgeks, päike luksus lompides*), taevas on kuri (*Taevas pole küll eriti kuri...*), veehari lööb (*Lõpuks lööb soolane veehari juba läbi pilvede...*), mets neelab (*...mets neelab ülearuse lärmi...*), veesuits tormab (*...veesuits üle kajuti tolmas...*), tuul puhub (*...tuul puhub sind sillalt vette nagu takutuusti...*), tuul viib (*...tuul viib külas kiviaiad lendu*), kadakad kukuvad küürutama ja vabepostid kiunuvad (*Kadakad kukuvad juba küürutama, vabepostid kiunuvad vabeaias...*), vesi peksab (*...soolane vesi peksab silmavaate teraseks*), loodusvärk on eidemaks läinud (*...loodusvärk oleks miskitpoolest eidemaks läinud*), tuulepaji viib (*Täna viiks tuulepaji igasuguse peakatte lendu nagu hatakil varese*) ja kadakad lähevad siledamaks (*Kadakate peale pole mõtet haukuda, sellest nad siledamaks ei lähe*). Kui enamasti on valitud isikustamiste puhul tegu loodusele elusa võimete andmisega, siis mõnel juhul antakse loodusele elusolendi tunnused, näiteks selliste väljendite puhul nagu *kadakad lähevad siledamaks*, *loodusvärk on eidemaks läinud* ja *taevas on kuri*.

Valitud sõnapaaridest formeerus veel rühm, kus esemetele, kehaosadele või sündmustele on antud elusolendi tunnused. Esines sõnapaare nagu pott röögatab (*...pott röögatas...*), tragöödiad sünnivad ja surevad (*On tragöödiad, mis sünnivad ja surevad ainult meis endis*), reservid hoiavad (*Vanal on vist tugevad sisemised reservid, mis teda vertikaalselt hoiavad*), veri kisub (*Jooksin, kuhu veri kiskus*), nahk õhkub (*...kas Vana nahk õhkub elusat soojust*) ja paadid pressivad (*...paadid nagu tursked mustad härjad vastu lainet edasi pressivad...*). Enamik nendest sõnapaaridest on pigem dramaatilise sisuga, ent erandiks on *reservid hoiavad*, mis on

neutraalse kõlaga.

Välja toodud näidete põhjal võib järeldada, et isikustamisel on suur roll teksti värvikaks muutmisel ning seda leidus ka võrreldes teiste kõnekujunditega „Külatraagikus“ kõige rohkem.

3.5. Onomatopoeetilised sõnad

Onomatopoeetiline sõna on helimatkingul või loodushäälte jäljendamisel põhinev sõna. Helisid jäljendavaid sõnu või häälikuid oli teoses vähe, ent leidus selliseid näiteid nagu *Urrr-urrr-rrauh-rrauh! Puff! Puff! ...lot-lat-lot-lot-lat-lot..., ...pah-pah-pots, pah-pah-pots... ja Rot-rot-rot-rot!* Esimesed kaks neist jäljendasid peategelase Nässu pahameelset urinat ja haukumist, teised aga transportmasinate häält kruusateel sõites.

Helijäljendus on teostes oluline, et lugejale oma kujutluspilti sündmustikust paremini edasi anda. Onomatopöa lisab teksti koomilisust ning värvi.

„Külatraagik“ on hea näide Jüri Tuuliku värvikast keelekasutusest. Kõnekujundite kasutamine on tähtis osa kirjaniku isikustilist ning suures pildis kujundavad eelnevad kõnekujundid raamatu omapäraseks ning huvitavaks.

4. SAARE MURDE SÕNAD

„Külatraagik“ räägib Abruuka elust, seega sisaldab raamat ka palju saare murde sõnu. Töö autor valis välja 15 järgnevat murdesõna: rummama (*Aga nüüd rummab Vana juba ratast käima*), kaarutama (*Vana sitt haiseb ka, kui korralikult üles kaarutada*), raagama (*Vana, meil on viimne aeg kodust raagama panna*), kut (*...tume kut tuuravars...*), sutsima (*Nüüd sutsis laine küll tagumiku märjaks*), tuulepaji, hatakil (*Täna viiks tuulepaji igasuguse peakatte lendu nagu hatakil varese*), kenutavalt (*...juba sibas ta usinalt Perenaise kannul siia sinna, juba tõstis kenutavalt kaela, kui mõnest isasest mööda jooksis*), plass (*...näost plass ning mustad ringid silme ümber*), keik (*Pea see keik meeles*), kooserdama (*Kondid kokku ja kooserdama*), ligund (*Tulevad...ligund...raiped!*), kudas (*Kudas te ometi võite nõnda rääkida pühadest asjadest?*),

sõuke (*Kesse sõukest lollikirju krantsi tahab? Nässu töö puha!*) ja kiiskav (*Ta oli seal – sinavas kuuvalguses, kiiskav nagu kutse*). Ükski sõna ei ole arusaamatu, kui seda vaadelda kontekstisiseselt. Ometi tekitavad nad sünonüümidega teksti erinevaid varjundeid ning on kohati isegi humoorikamad kui tavapärased sõnad.

Välja toodud murdesõnade eesmärk on rikastada teksti sõnavalikuga ning anda raamatule saare hõngu, mida tavapärase tekstiga saavutada ei ole võimalik.

5. JÜRI TUULIKU KEELEKASUTUSE MÕJU TEKSTILE

Uurimistöö autor on J. Tuuliku teosest välja valinud tema keelekasutust iseloomustavaid näiteid, mis jaotuvad kuude rühma: pealkirja tõlgendamine, keeleline huumor, traagika, ajastu hõng, koera varieerumine isiksuses ja isikunimed teoses. Igasse gruppi kuulus vastavalt 5, 18, 5, 5, 17 ja 7 sõna või fraasi.

5.1. Pealkirja tõlgendamine

„Külatraagikut“ on võimalik tõlgendada otsesõnaliselt. *Küla*, sest koer Nässu elab Abrukal väikeses külakeses, kus on tegu saareliku külaeluga. Teoses aga tuli väga hästi esile Nässu iseloom.

Nässu olemuse traagilisus väljendub paljudes tema ütlustes, nagu näiteks *...nüüd ajan küll koonu püsti ja haugun korraliku seeria, et ütteleja teaks, kellega on tegemist!; Kui sa oma kino ei jäta, võtan kätte ja kusen su delikatesside peale; Mina olen auväärt kalamehe esinduskoer. Firmamärk, kui tahate; On tragöödiaid, mis sünnivad ja surevad ainult meis endis ja Kadakate peale pole mõtet haukuda, sellest nad siledamaks ei lähe*. Kui enamikus eeltoodud lausetest tuleb välja tema julgus ja kangekaelne armastus oma peremehe vastu, siis fraasist *Kadakate peale pole mõtet haukuda, sellest nad siledamaks ei lähe* näeme, et koer on vahel ka leebem ja leiab, et alati ei pea olema kõige ja kõigi suhtes negatiivne.

Valitud fraaside põhjal saame oletada, et Nässu ongi olemuselt traagik. Ta on väga otsekohe

ütlemisega ja pahur ning tema jaoks on Abruca kogu maailm. Peremees on Nässu jaoks olulisel kohal, seega tuleb teda ning iseennast kaitsta kõigi teiste eest, kes neile liiga lähedale tulevad. Nässu peegeldab Abruca inimeste olemust. Väikesel saarel elades, isoleerituna mandrist, on raske toime tulla, mistõttu muutuvadki inimesed tusasteks.

5.2. Keeleline huumor

Valitud humoorikad fraasid jagunesid omakorda kahte gruppi. Suurem grupp on positiivsema humoorika sõnumiga ütlustest. Lisaks moodustus rühm veidi negatiivsema, kuid naljaka sisuga lausetest. Vastavalt oli gruppides 12 ja 6 lauset.

Positiivsema varjundiga ütluste hulka paigutati fraasid nagu *...koerte vahel öeldes...; Mina ei ole päritolult Abruca koer. Mina olen immigrant; Lõpuks lööb soolane veehari juba läbi pilvede ning mehed tarivad võrkusid stratosfääris; ...minu vokaalne aparatuur...; „Keeruline on koera elu tehnikasajandil, nii palju asju jääb mõistmata, et võtab niutsuma; Vanal on vist tugevad sisemised reservid, mis teda vertikaalselt hoiavad; Nüüd võiks taevast pussnuge või väikesi poisse alla sadada; ...jagab nõnda masinaid kui mina lamba või vasika kontisid...; ...austamist vääriv reuma...; Mina olen auväärt kalamehe esinduskoer. Firmamärk, kui tahate; ...kaaned olid eesti maatõugu lehmadega ühte värvi ja No nüüd ajan küll koonu püsti ja haugun ühe korraliku seeria, et ütteleja teaks, kellega on tegemist!* Enamik neist fraasidest on sellised, kus on mõni sõna vahetatud silmapaistvama sünonüümiga, mis mõnikord lausesse ei pruugi sobida, ent tekitab antud kontekstis huvitava koomilise efekti. Vahel on ütlus lausa irooniline, nagu näiteks *Mina ei ole päritolult Abruca koer. Mina olen immigrant.* Selles raamatus peitubki huumor enamasti koera inimlikus tekstis, ent sellest ei puudu ka koeralikke elemente.

Mahult väiksemasse gruppi paigutati negatiivsema värvinguga laused. Sellised on näiteks *Kui sa oma kino ei jäta, võtan kätte ja kusen su delikatesside peale; ...loodusvärk oleks miskitpoolest eidemaks läinud; Teadmisi on sul vähem kui kärbsel kakat; Abikaasa nägu läks lapiliseks, meenutades üht vulkaanilist kontinenti maakaardil; Ja näost on Aulis lubi nagu peldiku sein ja Kadakate peale pole mõtet haukuda, sellest nad siledamaks ei lähe.* Need laused on kas ähvardavad või solvavad, ent ei ole sugugi sügavalt negatiivsed, kuna on esitatud koomilises võtmes.

Antud näidetest tuleb välja, et raamat on nalja pakkuv just seetõttu, et Nässu on väga inimlik

koer, ent see ei tähenda, et ta oma koerakombed siiski unustanud on. Just sellepärast ongi lugu pisut kentsakas ja meelt lahutav.

5.3. Traagika teoses

Teoses väljendub traagika Nässu pidevas negatiivses meelestatustes. Paljud koera laused on rõhuvad ja kurvatoonilised. Siin on mõned näited: *...mõistuse poolest lame ja tume nagu lodja põhi...; ...paadid nagu tursked mustad härjad vastu lainet edasi pressivad...; ...soolane vesi peksab silmavaate teraseks...; ...nii kui okastraati vea kõrist läbi... ja ...oigab nagu põleks tal kustutamata lubi kõhus...* Mitme situatsiooni puhul on teose minategelane vinti lausa üle keeranud, et näidata, kui raske elu on, nagu näiteks *...nii kui okastraati vea kõrist läbi... ja ...soolane vesi peksab silmavaate teraseks...*

Kokkuvõtlikult võib väita, et sõnastus ning sõnavalikud võivad raamatu meeleolu kardinaalselt muuta. Isegi kontekstist välja võttes on eespool olevad laused negatiivse alatooniga.

5.4. Ajastuhõng teoses

Läbi teose on vihjeid selle kohta, mis ajal võib sündmustik aset leida. Töö autor on valinud välja viited, mis annavad aru, mis ajastuga on tegu.

Nõukogude ajale vihjavad sellised laused nagu *Tütar-Üks elab Kingissepas, Tütar-Kaks aga Tallinnas ja Nüüd lähen mina Kingissepa linnast koerale ketti ostma*. Kingissepp oli Kuressaare nimetus 1952. aastast kuni 1988. aastani, järelikult toimus raamatu tegevus selles ajavahemikus. Samuti mainiti raamatus, et Abruca kuulub Kuressaare külanõukogusse, mis tegutses 1945. aastast 1992. aastani, ning Abrukal tegutses miilits, mis oli korrakaitseorgan Nõukogude Liidus.

Vihje tolele ajale on ka lauses *Ostan sulle auto, sõidad Tallinna, sõidad... jah, Tallinna, ning otse Võidu väljakul, kõigi nähes...* Vabaduse väljak kandis nime Võidu väljak aastatel 1966–1989.

Kuna Vanal oli küljes viinaviga, võttis ta aeg-ajalt kätte Žiguli õlle. Tegu oli Nõukogude ajal

populaarseima õllega.

Eeltoodud näidete põhjal võib väita, et kui piisavalt ajalooteadmisi on, siis on ka võimalik tunnetada, et tegu on Nõukogude ajaga. Autor ei ole isegi püüdnud aega teoses saladuses hoida, vaid on pigem just ilmselgeid vihjeid teksti põiminud.

5.5. Nässu koerana ja inimesena

„Külatraagiku“ Nässu on omapärane koer, sest tema on teose minategelane, kes jutustab elust Abrukal just oma vaatevinklist, ent ei jää seejuures üleni koeralikuks. Töö autor on välja toonud kaks erinevat variatsiooni Nässu isiksusest: Nässu koerana ja Nässu inimesena.

Gruppi, mis näitab Nässut kui koera, jaotus selliseid lauseid nagu *...jagab nõnda masinaid kui mina lamba või vasika kontisid...; No nüüd ajan küll koonu püsti ja haugun korraliku seeria...; Mina olen auväärt kalamehe esinduskoer; Keeruline on koera elu tehnikasajandil, nii palju asju jääb mõistmata, et võtab niutsuma; Urrr-urrr-rrauh-rrauh! Lompsisin kuukülma vett suhu; ...koerte vahel öeldes...; Kui sa oma kino ei jäta, võtan kätte ja kusen su delikatesside peale ja Kadakate peale pole mõtet haukuda....* Kõigi puhul on tegu väga loomaliike lausetega, mõned neist isegi on otseselt koera harjumustele viitavad, nagu näiteks *No nüüd ajan küll koonu püsti ja haugun korraliku seeria...; ...koerte vahel öeldes ja Keeruline on koera elu tehnikasajandil, nii palju asju jääb mõistmata, et võtab niutsuma.*

Nässu olek inimesena väljendus sellistes fraasides nagu *...sõit tegi mu olemise vastikult plassiks...; Mina ei ole päritolult Abruka koer. Mina olen immigrant; Jooksin, kuhu veri kiskus; ...austamist vääriv reuma...; ...silmad maailma vaatamisest juba hõredaks kulunud... ja Kliiniline surm oli käeulatuses.* Nässu inimlik pilk maailma suhtes paistab silma, sest mõnikord on tema laused väga teaduslikud ning ilmselt tavaline koer sellistele asjadele üldse ei oska mõeldagi. Mõned laused on üllatavad, sest panevad mõtlema, kas koerad tunnevad ka samamoodi nagu inimesed. Sellised lauseosad on näiteks *...silmad maailma vaatamisest juba hõredaks kulunud... ja ...sõit tegi mu olemise vastikult plassiks....*

Antud fraasid tõestavad, et mida enam on raamatus eriskummalist, sest põnevam sellega tutvuda on. Arvan, et igaüks ei oska ette kujutada, missugune on loomade mõttemaailm, kuid sellist situatsiooni on alati kentsakas jälgida, kus loom mõtleb ja räägib nagu inimene.

5.6. Isikunimed teoses

Teoses on peategelane pannud mõnele teisele karakterile hüüdnimesid, mis on väga ebatavalised. Loos kohtas töö autor viit erinevat hüüdnime.

Oma peremeest kutsub Nässu Vanaks. Näiteks: *Aga nüüd rummab Vana juba ratast käima; Vanal on vist tugevad sisemised reservid...; ...kas Vana nahk õhkub elusat soojust ja Vana sitt haiseb ka, kui korralikult üles kaarutada.* Hüüdnimi Vana võib tuleneda sellest, et peremees on eakas ning kuna koer kasutab Vana nime kõige enam, siis on nime lühidus ilmselt suureks plussiks. Nimepanek tähendab aga kindlasti seda, et koer suhtub oma peremehesse austavalt ning arvab, et too on elutark.

Tihti hüüab Nässu Vana naist Abikaasaks, nagu näiteks lauses *Abikaasa nägu läks lapiliseks, meenutades üht vulkaanilist kontinenti maakaardil.* Nimelt leidub lihtne seos Vanaga: ilmselt Nässu perenaise õiget nime ei teagi, kuid kui ta juba Vanaga koos elab, siis peab naine ju too abikaasa olema. Loost võis välja lugeda ka seda, et Nässu perenaisega eriti klappinud, mistõttu ei pidanudki ta nime panemist ilmselt oluliseks.

Abikaasal ning Vanal oli ka paar tütreid, keda Nässu kutsub Tütar-Üheks ja Tütar-Kaheks. Nii on ta teinud näiteks lauses *Tütar-Üks elab Kingissepas, Tütar-Kaks aga Tallinnas.* Kuigi antud nimed on küll pisut lohisevad, siis leidlikkust on neis küllaga ning nende kõla on isegi humoorikas. Nimed mõtles Nässu välja ilmselt sellepärast, et tal oli Vana tütardega kokkupuude olematu, mille tõttu ei olnud tal vaja neile ka keerulisemaid nimesid panna.

Tohtrit kutsub koer aga Teadja Meheks, sest kõik arstid on ju targad ja teadmisi täis. Selle nime alatoon on kohati lapselik, ent tegu on siiski humoorika lähenemisega.

Näidete põhjal on näha, et antud hüüdnimed muudavad teost värvikamaks ning koomilisemaks. Naljakate nimede panemine on jällegi üks Nässu huvitavatest eripäradest, ilma milleta oleks teos huumorivaesem. Võib ka väita, et nimed on äärmiselt loogiliselt valitud.

KOKKUVÕTE

Käesolevas uurimistöös oli vaatluse all Jüri Tuuliku isikustiil jutustuses „Külatraagik“.

Kõnekujundite kasutamine teoses muudab lugejale teksti mõistmise lihtsamaks ning huvipakkumaks. Kõnekujunditel on suur osa ka karakterite loomisel. „Külatraagiku“ muudavad humoorikaks epiteedid, mis on enamjaolt koomilised ainult konteksti asetatuna, ja võrdlused, mis on kohati isegi negatiivse alatooniga. Lisaks on Tuulik kasutanud ohtralt ilmekaid metafoore ja personifikatsioone, mis annavad raamatule terviku loomise näol palju juurde.

Jutustuse omapära seisneb selles, et minategelaseks on koer, kes mõtleb ja räägib nagu inimene. Jüri Tuulik on seesuguse situatsioonikoomika loomiseks kasutanud palju koeralikke fraase, mis muudavad teose kaasahaaravaks. Peategelane on traagik, kuid tema mõttekäigud on vastupidiselt ka naljakad, sest autor on teosesse paralleelselt tugeva ajastuhõnguga põiminud ka palju keelelist huumorit, mida võib märgata näiteks eriskummalistes nimepanekutes.

Kirjanikuks olemisel on tähtis omada isikupärast stiili. Jüri Tuulikul on silmapaistev isikustiil, mis on äratuntav just meretemaatika poolest, mistõttu on ta loomingus värvikaid sõnavalikuid küllaga. Kirjaniku teostes ei ole puudust traagikast ega koomikast, mis muudab tema loomingu mitmekülgseks. Mitmekesisus pakub lugejaile rohkem huvi ning annab võimalusi paremate kujutluspiltide loomiseks.

SUMMARY

Personal style is a subgenre of style, a specific writing style of a person, which binds the different works of a writer together. It starts evolving as early as in the first attempts of writing. A personal style can change in the course of time.

The purpose of this research paper is to analyze the personal style of Jüri Tuulik in the story “Külatraagik” („Village Tragedian“). The analysis is based on 71 words and phrases that were chosen from the story. Subsequently, the linguistic performance of the writer was analyzed.

The close examination of Jüri Tuulik's personal style indicated that the writer is humorous and expresses himself with vivid figures of speech. He has cultivated his own personal style. Tuulik was born on the island of Abruca. For this reason, the island means a lot to him. Therefore the topic of Abruca has a huge part in his works. He likes writing about the life of the islanders, the sea and the island itself.

KASUTATUD ALLIKAD

Erelt, M. & Erelt, T. & Ross, K. 2007. *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Kalda, M. 1991. *Eesti kirjanduse ajalugu. V köide. 2. raamat. Kirjandus Eestis 1950.–1980ndail aastail*. Tallinn: Eesti Raamat.

Merilai, A. & Saro, A. & Annus, E. 2007. *Poeetika*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Remm, H. 2014. *Murdesõnad Jüri Tuuliku teostes „Meretagune asi“, „Külatraagik“ ja „Kojusõit“*. Kuressaare.

Tuulik, J. 1980. *Külatraagik*. Tallinn: Eesti Raamat.

Vokksepp, M.-L. 2016. *Stiilivead põhikooli eesti keele ja kirjanduse lõpueksami lühikirjandites*.

URL=https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/51701/Vokksepp_MAG.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 27. oktoober 2016.